

Ocena dorobku naukowego i osiągnięcia naukowego
będącego podstawą wniosku o nadanie stopnia doktora habilitowanego

dr. Tomaszowi Ewertowskiemu

SYLWETKA HABILITANTA

Dr Tomasz Ewertowski (rok ur. 1985!) jest absolwentem Międzywydziałowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Obronione w latach 2009 i 2010 trzy prace magisterskie (z filozofii ogólnej, filologii polskiej i serbskiej) wskazują na wyraźnie sprecyzowane zainteresowania naukowe zwieńczone obroną pracy doktorskiej w 2013 (trzy lata po ukończeniu studiów!). Bezpośrednio po doktoracie we wrześniu 2013 roku dr Ewertowski podjął pracę jako lektor języka polskiego w Chinach, najpierw na Uniwersytecie w Zhaoqing, a po zdanym w Warszawie egzaminie dla lektorów języka polskiego jako obcego, w 2017 roku, na Szanghajskim Uniwersytecie Studiów Międzynarodowych. Równolegle w latach 2015-2020, jako kierownik grantu NCN nr 2014/15/D/HS2/00801 odbywał staż podoktorski na macierzystym Uniwersytecie im. Adam Mickiewicza w Poznaniu. Szybki rozwój naukowy wsparty umiejętnym wykorzystaniem możliwości, jakie oferują granty i staże zagraniczne, pozwala już na wstępie pozytywnie ocenić aktywność naukową Habilitanta.

Ocena aktywności naukowej

Rozwój naukowy – kierunki zainteresowań

Naturalną konsekwencją równoległe podjętych studiów na filologii polskiej i serbskiej było zainteresowanie komparatystyką, a wspólny mianownik wszystkich trzech prac magisterskich stanowiła epoka romantyzmu na gruncie polskim i serbskim z jej uwarunkowaniami filozoficznymi. Autor nie ograniczył się do śledzenia recepcji i wzajemnych oddziaływań obu literatur, uniknął szczęśliwie prostej „wpływologii”, zwłaszcza że relacje polsko-serbskie zostały szczegółowo przeanalizowane przez serbskich badaczy, Đorđe Živanovicia i Petara Bunjaka; niemało mieli też do powiedzenia slawiści polscy.

Analizowane przez dra Ewertowskiego teksty rozpatrywane były na znacznie szerszych płaszczyznach, m.in. także historii idei i przy użyciu nowoczesnych narzędzi badawczych.

Wykorzystanie pojęć i metod z zakresu badań kulturowych i krytyki postkolonialnej pozwoliło na nowatorskie odczytanie *Anhellego* J. Słowackiego, które zaowocowało pierwszą publikacją już w roku ukończenia studiów. W nurcie polonistycznym mieści się też nowatorskie zestawienie obrazu Syberii widzianej oczami zesłańców, pamiętnikarzy i podróżników z mitem złowrogiej krainy utrwalonym w poezji romantycznej (artykuł w języku rosyjskim w czasopiśmie „Духовность” 2011) oraz zaskakująca tytułem (*Zesłaniec kolonizatorem*) analiza polskiej relacji z podróży po stepach Kirgizji dokonana z perspektywy postkolonialnej. Komparatystyczne spojrzenie na romantyzm polski i serbski skupiło się ostatecznie na temacie obecności i funkcji kultury starożytnego Rzymu w twórczości najwybitniejszych przedstawicieli tej epoki. Śmiałe sięgnięcie po nazwiska najwybitniejszych twórców, (Cyprian Kamil Norwid, Zygmunt Krasiński, Adam Mickiewicz, Petar P. Njegoš, Ljubomir Nenadović i Laza Kostić), wobec ogromnej literatury im poświęconej, było wyrazem odwagi i samodzielności myślenia. Poprzedzona kilkoma artykułami o charakterze analitycznym monografia doktorska *Dwie twarze latinitas. Recepcja kultury łacińskiej w dziełach Adama Mickiewicza i Laza Kosticia* (2014) ujmuje to złożone zagadnienie na wielu płaszczyznach, co poprzedzone zostało starannym uściśleniem pojęć i przekonującym uzasadnieniem wyboru dwóch reprezentatywnych bohaterów, choć na pierwszy rzut oka zdaje się ich więcej dzielić niż łączyć: kilkadziesiąt lat różnicy wieku (Mickiewicz urodzony w 1798, Kostić w 1841r.), rozmiary i charakter twórczości. Na uwagę zasługuje uwzględnienie całokształtu pisarstwa obu autorów, a więc też pism o charakterze nieliterackim, publicystyki oraz korespondencji, a także dostrzeżenie – u obu twórców – ewolucji ich poglądów. T. Ewertowski musiał się zmierzyć z rozległym stanem badań dotyczących zwłaszcza uniwersalnej tradycji antycznej obecnej w poezji i wykładach paryskich i lozańskich Mickiewicza, a także z kwestią jej funkcjonowania wśród Słowian Europy Środkowej. Podkreślam tu zasadną polemikę ze stanowiskiem Marii Bobrownickiej, z jej konsekwentnym okcydentalizmem i zbyt krytycznym stosunkiem do *Slavia Orthodoxa*). Kompozycja pracy opieka się na zarysowanych na wstępie czterech głównych płaszczyznach tematycznych: obecne w twórczości omawianych poetów uogólnienia, mające często charakter dyskursywny wobec dziedzictwa kultury rzymskiej (wielkość – upadek, cnoty – zepsucie, wspaniałość – ruina), prowadzające się do stereotypów: Rzym polityczny, Rzym imperialny, negatywny stereotyp Latynów, oszustów. Osobno omówione zostały zapożyczenia obecne w twórczości

obu poetów: motywy i tematy, obrazy, postacie i ich funkcja. Istotnym zagadnieniem jest też obecność języka łacińskiego, bądź to w postaci łacińskich cytatów, mott czy tytułów oraz – co szczególnie ważne w pisarstwie Kosticia – alfabetu łacińskiego. Autor rozprawy przeanalizował też funkcję łacińskich drobnych wtrąceń i ozdobników w twórczości Mickiewicza, zwracając uwagę m.in. na terminologię prawniczą, której postać językową w serbszczyźnie rozważał Kostić, będący skądinąd autorem rozprawy doktorskiej napisanej w języku łacińskim. Odrębną kwestią pozostaje funkcja łaciny jako zwornika pomiędzy tradycją antyczną a chrześcijaństwem reprezentowanym przez Kościół rzymski. Tu na szczególną uwagę zasługuje analiza różnic. Autor powtórzył w tym miejscu i rozwinął przeprowadzoną wcześniej w artykule *Przedstawienia Matki Boskiej w poezji Lazy Kostica. Między bluźnierstwem a modlitwą, między prawosławiem a katolicyzmem* (2014) znakomitą analizę najważniejszego w dorobku Kosticia liryku *Santa Maria Della Salute*. Przynależność obu twórców do dwu różnych kręgów *christianitas* decyduje o większości różnic w ich poglądach, ale wspólnota kultury humanistycznej wyniesiona z edukacji i pogłębiana w aktywnym życiu intelektualnym, pozwala też dostrzec liczne podobieństwa. Książka T. Ewertowskiego odznacza się czytelnością i logiką wywodu, starannie dobranymi przykładami (z udanymi przekładami z j. serbskiego) oraz znakomitą orientacją w najnowszych badaniach; w bibliografii uderza znaczna ilość opracowań najnowszych, pochodzących z XXI wieku.

Rozwój naukowy Habilitanta po doktoracie wiąże się z jego miejscem zatrudnienia w Chinach; analiza prezentacji Państwa Środka w polskiej i serbskiej literaturze podróżniczej okazała się niezwykle atrakcyjna dla humanisty, imagologa i filologa komparatysty, a zebrane przez serbskiego badacza Radosava Pušicia serbskie opisy podróży do Chin (*Kapija od žada. Putopisi Srba o Kini 1998* i *Podnebesko carstvo. Srbi o Kini 1725-1940, putopisi i članci*. 2006) oraz częściowe opracowania polskie (m.in. Edwarda Kajdańskiego, Mariana Kałuskiego czy Leszka Cyrzyka) zaoszczędziły mu trudów poszukiwania materiałów egzemplifikacyjnych. Jednakowoż w miarę postępu badań Habilitant docierał do nowych tekstów, niekiedy wcześniej niepublikowanych lub pozostających w rękopisach. Szybki postęp w pracach badawczych zagwarantował T. Ewentowskiemu uzyskany w 2015 roku grant NCN nr 2014/15/D/HS2/00801. Ogłaszane w czasopismach bądź tomach zbiorowych częściowe rezultaty eksploracji rozległego i wieloaspektowego problemu pozwalają prześledzić różnorodność tematyczną podejmowanych tematów i różne metody badawcze. Chronologicznie najwcześniejsze publikacje (z 2014 i 2015 roku) dotyczyły pojedynczych relacji podróżniczych serbskich autorów: Savy Vladislavicia (z 1730 roku) i Milana Jovanovicia z końca XIX wieku. Postać pierwszego z nich, ważnego dyplomaty na dworze

carów rosyjskich, obrosła w legendę, której literacki kształt nadał wybitny serbski poeta, Jovan Dučić. W rozległej literaturze krytycznej poświęconej temu czołowemu reprezentantowi serbskiego modernizmu brak tak szczegółowego opracowania dotyczącego autora i bohatera tekstu *Slika Kine*. Habilitant analizuje szczegółowo tekst relacji, uwzględniając szeroki kontekst polityczny: uwarunkowania historyczne misji Vladislavicia, jego skuteczną, wysoko cenioną działalność dyplomatyczną. W następnych artykułach Ewertowski konfrontuje spojrzenie na wybrane aspekty rzeczywistości chińskiej w relacjach polskich i serbskich. Dotyczą one zarówno problemów o charakterze ogólnym jak też szczegółowych. Do pierwszych należą opracowania takich tematów jak wymiana kulturalna pomiędzy Chinami a Zachodem (*Cultural Exchange between China and the West* 2015), wizerunek Chińczyków w strefie kontaktu Azji Południowo-Wschodniej (*The Image of Chinese In the Southeast Asian Contact Zone* 2016), północno-wschodnie Chiny jako strefa kontaktu (*Northeast China as a contact zone* 2017), „żółta rasa” w polskim i serbskim podróżopisarstwie („*Yellow Race*” *In Polish and Serbian Travel Writing* 2018). Druga grupa opracowań przedstawia wybrane aspekty codzienności takie jak kulinaria i obyczaje związane z jedzeniem (*Chiny a polskie podniebienie, Zapach smoka czyli o poetyce zmysłów, W krainie pałeczek*), typowe widoki badane w oparciu o koncepcje semiotyczne, czy też refleksje nad zmieniającymi się środkami transportu. To ostatnie zagadnienie – XIX-wieczne przemiany cywilizacyjne w Chinach w zwierciadle podróżopisarstwa – rzutuje na dalsze plany naukowe Habilitanta zadeklarowane w rozmowie opublikowanej w miesięczniku „*Letopis Matice Srpske*”. Uwarunkowania światopoglądowe decydujące o odmiennych obrazach Wielkiego Muru (*The Great Wall of China In Polish and Serbian Travel Writing*) kierują uwagę na jeden z najistotniejszych aspektów podróżopisarstwa – osobowość podróżnika. W każdym kolejnym tekście autor prezentuje coraz rozleglejszą wiedzę o Chinach, począwszy od znajomości geografii i klimatu poprzez historię do wiedzy o społeczeństwie.

Statystycznie rzecz ujmując na dorobek publikacyjny wg przedstawionej przez dra Ewertowskiego bibliografii, składają się dwie monografie, 26 artykułów i dwie recenzje publikowane w tomach zbiorowych o charakterze monograficznym lub wysoko punktowanych czasopismach. Zważywszy iż od magisterium do chwili obecnej upłynęło zaledwie 12 lat, a ilość cytowań według bazy Google Scholar wynosi 11, pracowitość i efektywność habilitanta budzi podziw.

Ocena osiągnięcia naukowego będącego podstawą wniosku w sprawie habilitacji

Książka *Images of China In Polish and Serbian Travel Writings (1720-1949)* ukazała się w 2020 roku w języku angielskim w prestiżowym niderlandzkim wydawnictwie naukowym Brill z siedzibą w Lejdzie jako kolejny tom serii „Studia Imagologica”. Wybór języka i miejsca druku sprzyja wysoko punktowanemu umiędzynarodowieniu osiągniętych rezultatów, trudno się jednak oprzeć wyartykułowaniu nadziei, że tak poważne, syntetyczne opracowanie stanie się także dostępne w językach zainteresowanych stron, głównie polskiej i serbskiej; wcześniejsze publikacje Ewertowskiego w Polsce i Serbii omawiały i interpretowały bowiem zagadnienia szczegółowe, a syntetyczne ujęcie komparatystyczne jest w pełni oryginalne. W obserwowanych ostatnio licznych pracach dotyczących podróżopisarstwa mamy do czynienia najczęściej z różnego typu ograniczeniami m.in. temporalnymi (S. Burkot *Polskie podróżopisarstwo romantyczne*, 1988, *Podróże i podróżopisarstwo w polskiej literaturze i kulturze XIX wieku*. Studia i szkice pod red. A. Kowalczyk i A. Kwiatek, 2015); bądź geograficznymi i problemowymi (M. Jakóbiec-Semkowowa, *Bałkański tygiel kultur i konfesji w XIX-wiecznych relacjach polskich podróżników*, 2015). Synteza zaproponowana przez habilitanta mogłaby stać się pewnym wzorcem, punktem odniesienia, z którym można podjąć dyskusję. Moim zdaniem jest ona propozycją zdecydowanie godną naśladowania.

Założenie autora – porównawcza analiza literaturoznawcza i kulturoznawcza całokształtu podróżopisarstwa polskiego i serbskiego dotyczącego Chin od początku XVIII wieku (1720) do połowy wieku XX (1949) – wobec obfitości zebranego materiału – wymagała jasno zarysowanych pól zainteresowań, a więc wyodrębnienia segmentów poświęconych kolejno autorom, miejscom przez nich opisanym i towarzyszącej opisom refleksji. O rozmiarach całego przedsięwzięcia badawczego świadczą dobitnie liczby: 17 autorów serbskich i 75 autorów polskich; blisko 160 tekstów opisów podróży i prawie 30 innych, uzupełniających źródeł tekstowych (jak np. opisy podróży po innych rejonach świata, publicystyka, utwory literackie).

W pierwszym rozdziale autor przedstawił najpierw różne grupy podróżników, których cele podróży i odmienne zainteresowania decydowały o ich opisie. Istotną rolę odegrały też zmieniające się w czasie okoliczności historyczne i polityczne tych dalekich wypraw. Zastosowanie narzędzi krytyki postkolonialnej pozwoliło dostrzec specyficzną pozycję

polskich i serbskich wędrowców, którzy wywodząc się z podbitych narodów nieraz uczestniczyli w kolonizacji Państwa Środka jako reprezentanci swoich zdobywców. Innym wspólnym doświadczeniem podróżopisarzy obu nacji była też ucieczka przed tyranią (rosyjską i radziecką) wiodącą przez Chiny do wolnego świata. Aspekt komparatystyczny nabierał tu szczególnego znaczenia i w wielu przypadkach pozwalał znaleźć nieoczekiwaną zbieżność.

Rozdział drugi przynosi obszerny przegląd miejsc, do których dotarli polscy i serbscy podróżnicy. We wstępie do niego autor uściśla pojęcie obrazu będące kluczowym terminem imagologii, dziedziny komparatystyki stworzonej przez Hugo Dyserincka i opracowanej przez Joepa Leersena i Manfreda Bellera. Głównym kryterium porządkującym przedstawiane w opisach podróży miejsca była ich częstotliwość występowania w relacjach serbskich i polskich podróżników. Kryterium drugorzędym była bliskość geograficzna najczęściej odwiedzanych obszarów. Kolejne, liczne podrozdziały opatrzył autor atrakcyjnymi tytułami – cytatami z omawianych tekstów. Kilka przykładów niech potwierdzi słuszność takiego zabiegu: *“All Colors and Nations in the World”—Transcultural Harbin*; *“Modern Babylon in the Far East”—Capitalism, Urbanity and Moral Degradation* (o Szanghaju); *“First Months of Joyous Revolutionary Intoxication”—Symonolewicz on the Transition from an Imperial to a Republican System*; *“A Structure Built by Giants”—Idealization of the Chinese* (o Wielkim Murze), *“So Many Historical Facts and Legends That My Head Buzzed”—Xi’an*.

Na początku szczegółowego przeglądu omówione zostały charakterystyczne i najczęściej odwiedzane miejsca w północno-wschodnich Chinach z „polskim” Harbinem i Mukdenem, a następnie miasta-porty w Szanghaju, Hongkongu i w Makau związanym z kolonią brytyjską. Ostatnia z 19-tu i zarazem najdłuższa część tego rozdziału dotyczy obrazów miejsc odwiedzanych przez jednego lub zaledwie kilku podróżników. Spotykamy tu m.in. opisy wielkich rzek (Jangcy, Żółta Rzeka), prowincji Yunan, Formozy /Tajwanu czy też Syczuanu, przypominającego polskiemu dominikanowi Tatry. W tym miejscu należy wyrazić żal, że rozdziałowi temu nie towarzyszy bodaj szkieletowa mapa; niepotrzebna może anglojęzycznym znawcom Chin, ale wiele wyjaśniająca potomkom podróżników z Europy Środkowej bądź Bałkanów.

W rozdziale trzecim podzielonym na dwie części znalazły się najpierw wybrane aspekty materialności Chin. Angielskie pojemne określenie „materialities” (w Autoreferacie Habilitant użył określenia „materialność”) można by zastąpić „realiami życia codziennego”, bądź może staroświecko brzmiącym, ale adekwatnym „kolorytem lokalnym”; dyskusyjne wydaje się przypisywanie sztuki, zwłaszcza muzyki, czy zwyczajów pogrzebowych do sfery

materialności. W większości opisów ich autorzy skupiają uwagę na budzące ciekawość odmienności (np. ubrania, riksze, jedzenie), to co „typowo chińskie” opisywane jest z perspektywy kodów kulturowych podróżników. Nie brak też w relacjach sądów oceniających, szczególnie negatywnie odbieranego nieporządku, chaosu, brudu i zapachów. Druga część ostatniego rozdziału poświęcona została przeglądowi sądów uogólniających skupionych wokół problemów podstawowych: spotkania czy wręcz zderzenia cywilizacji, skomplikowanej historii i relacji z sąsiadami, tradycji, modernizacji dokonującej się w niektórych rejonach szczególnie szybko w XIX wieku oraz charakteru narodowego. Każde z tych zagadnień, wobec bogactwa zebranego materiału egzemplifikacyjnego i znacznego dystansu czasowego dzielącego poszczególne relacje, mogłoby stać się przedmiotem odrębnego opracowania. W podsumowaniu tego rozdziału autor słusznie stwierdza, że na wyłaniający się z polskich i serbskich opisów podróży obraz Chin składają się równocześnie przedstawienia pojedynczych zabytków i obiektów związanych z Państwem Środka jak też stereotypowe, ogólne stwierdzenia typu „5000 lat tradycji”.

Uwagi końcowe opatrzyl autor znamienym tytułem „Chińska mozaika”, bo też innej reasumpcji trudno się było spodziewać. Na tę mozaikowość składają się zarówno opisy zjawisk geograficznych, przyrody, zabytków, jak też dokonujących się w czasie zmian cywilizacyjnych. Wszystkie te osobliwości rejestrują podróżnicy także w swej masie bardzo zróżnicowani, nie tylko ze względu na kraj pochodzenia – europejski kod kulturowy jest ich niewątpliwym spoiwem, ale przede wszystkim reprezentujący różne profesje, zainteresowania i interesy zależne od czasu i miejsca. Ostateczna konkluzja, że różne opisy podróży po Chinach tworzą jedność w różnorodności wydaje się w pełni uzasadniona.

Całościowa ocena przedstawionej tu książki jest jednoznaczna: to wybitne osiągnięcie naukowe, nowatorskie w doborze treści, zastosowanej metodologii i bogatej egzemplifikacji postawionych problemów, w pełni odpowiadające wymaganiom stawianym rozprawom habilitacyjnym.

*

Obok przeglądu imponującego ilościowo i jakościowo dorobku Habilitanta szczególnym rysem jego działań twórczych jest ich międzynarodowy charakter. W pierwszej kolejności należy wskazać udział w konferencjach. Z miejscem zatrudnienia wiążą się wystąpienia na uniwersytecie w Zhaoqing (dwukrotnie) i na Szanghajskim Uniwersytecie Studiów Międzynarodowych (trzykrotnie), a także trzykrotny udział w Spotkaniach Polonistyk trzech krajów Dalekiego Wschodu (konferencje w Tokio, Kantonie i Hankuku w

Korei Południowej). Do tego dodać należy konferencje na Uniwersytecie Nankai w Tieninie w Chinach i National University w Singapurze. Habilitant w ostatnich latach również prezentował wyniki swoich badań w Niemczech na Uniwersytecie Humbolta w Berlinie i w monachijskim Munich Center for Global History. Skromniejszy ze zrozumiałych względów geograficznych jest natomiast udział w konferencjach krajowych, choć należy też odnotować wystąpienia na Uniwersytecie Śląskim, Uniwersytecie Wrocławskim i Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Naturalną konsekwencją aktywności konferencyjnej są publikacje w tomach zbiorowych, a dzięki nawiązanym kontaktom – również w czasopiśmie. O ile początkowo prace dra Ewertowskiego ukazywały się przede wszystkim w periodykach polskich i serbskich (z tych ostatnich należy wymienić „Njegošev zbornik Matice srpske”, prestiżowy „Letopis Matice Srpske” i „Dositejev Vrt”), to w ostatnich latach dominują pozycje anglojęzyczne publikowane zarówno w Polsce w „Przeglądzie Humanistycznym”, „Forum Poetyki”, „Colloquia Humanistica” jak i na świecie: w czasopiśmie brytyjskim „Studies in Travel Writing” czy też w „Вестнике Карагандинского Государственного Университета” oraz w wysoko punktowanym periodyku rosyjskim „Имагология и компаративистика”. Dodać do tego należy jeszcze dwa wczesne artykuły drukowane po rosyjsku w czasopiśmie „Духовность” (2011) oraz tłumaczenie wspomnianego artykułu *Cultural Exchange...* na język chiński.

Osiągnięcia naukowe tradycyjnie uzupełnia się zasługami ubiegającego się o habilitację na polu dydaktycznym i organizacyjnym. Specyfika miejsca zatrudnienia dra Ewertowskiego każe patrzeć na jego działania w tym zakresie, szczegółowo opisane w Autoreferacie, ze szczególnym uznaniem.

Z pełnym przekonaniem twierdzą, że przedstawiony do oceny dorobek Habilitanta prezentuje wybitny poziom naukowy i może być podstawą nadania mu stopnia doktora habilitowanego.

Wrocław, 29 lipca 2022

